

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

НАУКОВА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА В.Я. ТАЦІЯ І АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Матеріали

всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 85-річчю від дня народження проф. В.Я. Тація,
що відбулася 21 січня 2025 року

2025

НАЦІОНАЛЬНИЙ ЮРИДИЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ ЯРОСЛАВА МУДРОГО
НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПРАВОВИХ НАУК УКРАЇНИ
ГРОМАДСЬКА ОРГАНІЗАЦІЯ
«ВСЕУКРАЇНСЬКА АСОЦІАЦІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА»

НАУКОВА СПАДЩИНА ПРОФЕСОРА В.Я. ТАЦІЯ І АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Матеріали
всеукраїнської науково-практичної конференції,
присвяченої 85-річчю від дня народження проф. В.Я. Тація,
що відбулася 21 січня 2025 року

УДК 343.6:343.226(477)

A43

Редакційна колегія:

Ю.А. Пономаренко (голов. ред.), Ю.В. Баулін, В.І. Борисов, В.А. Козак

Наукова спадщина професора В.Я. Тація і актуальні проблеми кримінального права: матеріали всеукр. наук.-практ. конф., що відбулася 21 січ. 2025 р. / [редкол. Ю.А. Пономаренко (голова) та ін.]. Харків: Право. 2025. – 458 с.

ISBN 978-617-7627-87-5

У матеріалах наукових доповідей і повідомлень, поданих на конференцію і розміщених у збірнику, висвітлюються актуальні питання науки кримінального права на сучасному етапі, зокрема – у дискурсі наукової спадщини професора В.Я. Тація.

Для учених і здобувачів наукових ступенів, студентів і курсантів закладів вищої освіти, суспільних лідерів і політичних діячів, а також усіх, хто цікавиться окресленою проблематикою.

© Національний юридичний університет
імені Ярослава Мудрого, 2025

© Національна академія правових наук
України, 2025

© Громадська організація «Всеукраїнська
асоціація кримінального права», 2025



Видано за сприяння Програми підтримки ОБСЄ для України в межах проєкту «Підтримка Верховного Суду та вищих судів у реалізації судової реформи та забезпеченні доступу до правосуддя в умовах війни». Погляди, викладені у цьому виданні, не можуть вважатися такими, що виражають офіційну точку зору ОБСЄ.

II. АКТУАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ НАУКИ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА

Гришук В.К.

СУБ'ЄКТИВНЕ КРИМІНАЛЬНЕ ПРАВО У КРИМІНАЛЬНИХ
ПРАВОВІДНОСИНАХ. 184

Туляков В.О.

ПРАВО І ЗЛОЧИН У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ. 191

Вереша Р.В.

ФІЛОСОФІЯ КРИМІНАЛЬНОГО ПРАВА В КОНТЕКСТІ
СУЧАСНИХ ВИКЛИКІВ 197

Кузнецов В.В.

АДАПТАЦІЯ НАЦІОНАЛЬНОГО КРИМІНАЛЬНОГО
ЗАКОНОДАВСТВА ДО КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОЇ ПОЛІТИКИ ЄС 204

Гацелюк В.О.

ОПЕРАЦІОНАЛІЗАЦІЯ МНОЖИННОСТІ ФАКТОРІВ
КРИМІНАЛІЗАЦІЇ ЧЕРЕЗ АНАЛІЗ ВПЛИВУ: ДОСВІД ЄС 211

Мирошниченко Н.А.

ВПЛИВ ОБ'ЄКТІВ НА КЛАСИФІКАЦІЮ ТА КВАЛІФІКАЦІЮ
КРИМІНАЛЬНИХ ПРАВОПОРУШЕНЬ 218

Усатий Г.О.

ДОТРИМАННЯ ПРИНЦИПУ «NON BIS IN IDEM» ПРИЧАС
ЗДІЙСНЕННЯ КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВОЇ КВАЛІФІКАЦІЇ . . 223

Бесчастний В.М.

ПРІОРИТЕТИ БОРОТЬБИ ЗІ ЗЛОЧИННІСТЮ ПІД ЧАС ВІЙНИ . 229

Зайцев О.В.

КРИМІНАЛЬНО-ПРАВОВІ НАСЛІДКИ ВИЗНАННЯ ОСОБИ
ОБМЕЖЕНО ОСУДНОЮ: ПРОБЛЕМИ ПРАВОЗАСТОСУВАННЯ 234

Максимович Р.Л.

ПРО ПРАВОВУ ПОЗИЦІЮ ВЕРХОВНОГО СУДУ ЩОДО
РОЗУМІННЯ ПОНЯТТЯ «ОРГАНІЗОВАНА ГРУПА». 240

Тімофєєва Л.Ю.

ПРОПОРЦІЙНІСТЬ ЗАСТОСУВАННЯ ЗАОХОЧУВАЛЬНИХ
НОРМ ТА КОРУПЦІЙНІ ПРАКТИКИ 243

Туляков В.О.,

д. ю. н., професор,

професор кафедри кримінального права

Національного університету «Одеська юридична академія»

ПРАВО І ЗЛОЧИН У ГЛОБАЛІЗОВАНОМУ СВІТІ

«Вам жодною мірою

не вдасться змусити нас повірити

в наявність злочину там, де немає злочину...

Народ бачить покарання, але не бачить злочину...»

К. Маркс

1. Сучасна кримінальна політика базується на принципах превентивної орієнтації (зосередженості на усуненні причин злочинності, а не лише на покаранні правопорушників), пропорційності та субсидіарності кримінально-правових заходів, віктим-орієнтованості, використання метаданих, а також урахування глобальних впливів, пов'язаних із транскордонним характером деяких кримінальних правопорушень. Вона також ґрунтується на стандартах Організації Об'єднаних Націй і Європейського Союзу, зокрема щодо прав людини та процесуальної справедливості. Еволюція кримінального права¹ відображає постійну взаємодію культурних, політичних і соціальних факторів, які формують правові норми та принципи убезпечення безпеки особи, суспільства, держави. У процесі трансформації кримінальне право перейшло від інтуїтивних до транснаціональних підходів, реагуючи на сучасні виклики та пристосовуючись до складнощів глобалізованого світу.

2. Однак ці зміни не завжди були послідовними: історія кримінального законодавства демонструє усталену тенденцію до повторення помилок у випадках, коли криміналізація *mala prohibita* не відповідає соціальним настановам та психології суспільства. Ця колізія між інтуї-

¹ У цій статті мова здебільшого йде про кримінальне право європейських держав, залишаючи осторонь змішані та релігійні правові системи.

тивним правом та правом писаним була чудово відмічена вище в епіграфі із Марксової младогегельянської праці 1842 року – «Дебати щодо закону про крадіжку лісу». Роки йшли. Навіяло про ті ж граблі під час розгляду конфлікту між позитивним та природним правом у регуляції екологічних правовідносин «Законом про дрова». Пам'ятаємо, законопроект № 9665, ухвалений Верховною Радою України 10 жовтня 2024 року, який став черговим кроком у симуляції боротьби з екологічними злочинами. Автори рекомендували посилити відповідальність за незаконну вирубку, транспортування, зберігання та продаж деревини без належних документів. Проект передбачав суворі штрафи за порушення у сфері обігу деревини, що, на думку легіслатури, повинно стати важливим інструментом захисту природних ресурсів та екологічної безпеки України. Чим це відрізняється від спроби криміналізувати збирання валежники часів Марксового Ландтагу, ніхто не знає. Закон не підписано. Але проблема залишилася.

3. Кримінальне право розвитку не може бути свавільним. Воно залежить від комплексної оцінки визначення кримінального з боку суспільства, правопорушника та жертви з точки зору моральної адекватності кримінально-правової заборони.

4. «Курс на те, щоб побудувати в Україні розвинену європейську країну із сучасною, прозорою, добре функціонуючою демократією, ставить перед державою завдання щодо подальшого розвитку правової системи України на основі конституційних принципів верховенства права, пріоритетності прав і свобод людини і громадянина з урахуванням міжнародних зобов'язань України відповідно до демократичних стандартів і найкращих світових практик. Важливий напрям стосується завдань кримінально-правової науки щодо забезпечення кримінологічної, соціальної та міжнародно-правової відповідності нового кримінального законодавства України тобто сучасним викликам злочинності» – писали В. Тацій та Ю. Баулін [1]. Зазначу – соціальна відповідність кореспондує кримінологічній та міжнародно-правовій складовим.

5. Багаторівневість і багатомірність відповідності кримінально-правової форми також має досить складний характер, що не завжди піддається поясненню. Ми або зупиняємося на метричному, площинному аналізі догми права, або занурюємося в процеси дослідження праворозуміння й правореалізації, які мають дискретний характер та залежать від відносин власності та правової політики держави. У результаті аналіз буття права проводиться щонайменше у двох площинах (матеріальній та інформаційній, статичній та динамічній), хоча правильніше було б говорити ще й про третю складову – енергетичну, духовну, яка реалізується в індивідуальних актах правозастосування, реалізації потенційної чи реально вираженої кримінальності особистості, тобто інтуїтивному кримінальному праві [2]. Свого часу індивідуалізований характер буття кримінального права характеризував Г. В. Ф. Гегель у понятті «неправа – злочину». Це було продовжено К. Марксом в «Дебатах», розвинено у працях Н. Крісті та М. Фуко [3].

6. Кримінальне право має багатовимірний характер, поєднуючи статику й динаміку, а також позитивне право і право як цінність. Воно реалізується на індивідуальному, соціальному та інституційному рівнях, спрямоване на забезпечення балансу у взаємодії «особа – суспільство – держава» шляхом опису, формування, гарантування та захисту системи безпеки об'єктів кримінально-правової охорони [4].

7. Розширення підстав кримінально-правової заборони і подальша деталізація окремих складів Особливої частини, а також конструювання принципово нових складів і розділів Особливої частини КК повинні сприйматися вкрай обережно. Майже 20 років було визначено: «Логічніше було б іти шляхом послідовного узгодження системи санкцій чинного КК із пануючими установками та цінностями суспільства, декриміналізації значної кількості злочинів невеликої тяжкості, виведення за межі КК штучно криміналізованих цивільно-правових і господарсько-правових деліктів, і рівною мірою коректного вирішення проблеми можливого створення і застосування спеціальних кримінальних законів (військові,

екологічні злочини, злочини проти миру й безпеки людства), які застосовуються *sui generis*, тобто в ситуаціях особливого роду [5]. Час пройшов. Виклики залишилися.

8. Глобалізація злочинності ставить нові виклики перед національними правовими системами, які вимагають гармонізації національного законодавства і праворозуміння для ефективної боротьби з транснаціональними загрозами. Незважаючи на значні досягнення у вигляді міжнародних договорів і конвенцій, формування єдиної транснаціональної кримінально-правової системи залишається важкодосяжною метою через правову різноманітність, культурні відмінності та нерівномірний рівень економічного розвитку.

9. Транскордонний характер злочинів, таких як кіберзлочинність, торгівля людьми та організована злочинність, підкреслює необхідність координованих зусиль і спільних правових стандартів [6]. Наприклад, «Глобальна програма ООН з виконання Конвенції проти організованої злочинності: від теорії до практики» підтримує держави у створенні більш ефективних нормативних і політичних заходів реагування на транснаціональну організовану злочинність з метою посилення виконання Конвенції Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності (UNTOC). Програма має два основні напрямки роботи. По-перше, вона надає підтримку державам у розробці законодавчих та інших нормативних заходів для імплементації UNTOC, в тому числі її положень про міжнародне співробітництво, з акцентом на зауваженнях, що надходять від Механізму огляду Конвенції [7]. По-друге, вона надає підтримку державам у розробці та впровадженні науково обґрунтованих стратегій, політики та планів дій для боротьби з транснаціональною організованою злочинністю. Глобальна програма робить це за допомогою взаємопов'язаних методів (розробка законодавства щодо організованої злочинності, розробка стратегій і політики протидії організованим злочинності, сприяння міжнародному співробітництву у кримінальних справах, включення гендерних аспектів та прав людини в законодавство та політику

щодо організованої злочинності, управління знаннями та підвищення рівня освіти у сфері боротьби з організованою злочинністю). Зокрема, це стосується координацію проекту, спрямованого на підтримку України у перегляді національної стратегії боротьби з організованою злочинністю та розробці нової стратегії, а також зусиль, спрямованих на боротьбу з організованою злочинністю [6].

10. Стандартизація визначень, процедур і санкцій сприятиме підвищенню правової визначеності, зміцненню міжнародної співпраці та забезпеченню ефективності кримінального правосуддя. Серед практичних підходів до гармонізації варто виділити сприяння діалогу між державами для досягнення спільних рішень, використання існуючих угод, таких як інтеграція кримінально-правової політики ЄС, яка базується на принципах взаємного визнання, пропорційності та субсидіарності, а також інвестиції у зміцнення спроможності національних систем для ефективної імплементації міжнародних стандартів. Європейський Союз демонструє, як регіональна інтеграція у сфері кримінального права може сприяти гармонізації, хоча його підхід не можна механічно перенести на інші регіони через особливості контексту. Гармонізація не повинна підривати національну ідентичність і суверенітет, а має сприяти забезпеченню ефективної співпраці без шкоди для основоположних принципів державного устрою.

11. Реакція на зростання суспільних емоцій і вимог щодо справедливості в глобальному контексті вимагає інноваційних підходів, які зберігають фундаментальні принципи права – справедливість, пропорційність і права людини. Кримінальне право України перебуває у процесі глибокої трансформації, що характеризується одночасним збереженням традиційних національних підходів та інтеграцією елементів транснаціональної співпраці. Перспективи розвитку кримінального права вбачаються не у відмові від однієї парадигми на користь іншої, а у формуванні їх збалансованого співіснування (гомеостазу), що дозволить створити адаптивну та ефективну правову систему, здатну реагувати на виклики як внутріш-

нього, так і глобального характеру. У цьому контексті концептуалізація кримінального права як інструменту забезпечення справедливості, захисту суспільних інтересів [8] та ефективної протидії викликам глобалізації є визначальною для його подальшого розвитку.

Список використаних джерел

1. Тацій В.Я., Баулін Ю. В. Завдання вітчизняної кримінально-правової науки в умовах реформування кримінального законодавства України. *Право України*. 2020. № 2. С. 17-30. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/prukr_2020_2_4.
2. Туляков В.О. Інтуїтивне кримінальне право та ultima ratio ResearchGate. 2024. 9 p. URL: DOI:10.13140/RG.2.2.27606.36169
3. Мишель Фуко. Наглядати та карати. Народження в'язниці/ Комубук, 2023. 452 с.
4. Туляков В.О. Перспективи розвитку кримінально-правового регулювання. *Право ХХІ століття: становлення та перспективи розвитку*: зб. наук. пр. міжнар. наук.-практ. конф. «Другі Прибузькі юридичні читання» / Під ред. В.І. Терентьєва, О.В. Козаченка. Миколаїв, 2006. С. 34-35.
5. Туляков В.О. Рівні кримінально-правового регулювання. *Актуальні проблеми держави і права*. Вип. 69. Одеса, 2013. С 141-147. URL: <https://hdl.handle.net/11300/28940>
6. Global Programme on Implementing the Organized Crime Convention: from Theory to Practice. – UNODC, Vienna, 2024. URL: <https://www.unodc.org/unodc/en/organized-crime/intro/implementing-untoc/intro-programme.html>
7. Establishment of the Mechanism for the Review of the Implementation of the United Nations Convention against Transnational Organized Crime and the Protocols thereto. Vienna, 2018, UNODC, Doc 9/11, URL: <https://www.unodc.org/documents/treaties/UNTOC/Review%20Mechanism/Resolution/English.pdf>
8. Правова доктрина України: у 5 т. Т. 5. *Кримінально-правові науки в Україні: стан, проблеми та шляхи розвитку* / за заг. ред. В.Я. Тація, В.І. Борисова. Харків, Право, 2013. 1240 с.